

*Людмила Георгіївна Русалкіна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Одеський національний медичний університет,
пров. Валіховський, 2, м. Одеса, Україна*

ДІЄВЕ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Якість освіти розуміють як ступінь досягнення визначених в освітньому просторі цілей і завдань. Основним критерієм якості освітнього процесу є результат, показником якого є знання і вміння. У статті розглядається проблема дієвого засвоєння знань у процесі іноземномовної підготовки студентів медичних вишів. Дієві знання характеризуються мобільністю і вмінням застосовувати їх під час вирішення практичних професійних завдань, а також здатністю користуватися ними у нових умовах.

Ключові слова: дієвість знань, якість освіти, іноземномовна підготовка майбутніх лікарів.

Якість освіти є головною метою, пріоритетом розвитку суспільства у нинішньому столітті. Сьогодні ми спостерігаємо якісні зміни як у розвитку суспільства, так і у функціонуванні освітнього процесу в цілому. Людство вступило на інноваційний шлях розвитку, тому поруч із засвоєнням базових знань перед сучасною освітою постає завдання навчити молоду людину самостійно оволодівати новими знаннями та вміння застосовувати набуті знання на практиці, у реальному житті. Завданням сучасної національної вищої школи є формування в студентів знань дієво-практичного характеру.

Аналіз педагогічної та психологічної літератури свідчить, що окремі положення щодо проблеми формування дієвих знань тією чи тією мірою знайшли відображення в ході дослідження таких проблем: процес засвоєння знань об'єктом навчання (Д.М. Богоявленський, П.Я. Гальперін, І.Я. Лернер, О.М. Матюшкін, М.М. Скоткін, В.Ф. Паламарчук, П.І. Підкасистий, Н.Ф. Талізїна та ін.); дослідження ролі перенесення знань, умінь та навичок у розумовому розвитку (Л.Л. Гурова, Є.М. Кабанова-Меллер, З.І. Калмикова, К.О. Славська й інші). Однак психолого-педагогічні умови та шляхи, що забезпечують ефективність цього процесу в вищій школі, потребують дослідження.

У процесі набуття знань з іноземної мови і оволодіння різними пізнавальними діями майбутні лікарі повинні навчитися мислити і самостійно здобувати нові знання із фахових вітчизняних та зарубіжних джерел, а не тільки вміння ефективно засвоювати те, чого їх навчають.

Об'єктивною характеристикою знань, що набуваються, є їх застосовуваність, яка вказує на коло можливостей використання їх у різних видах діяльності людей. А характеристика, що визначає засвоєння студентом знань, і пов'язана з практичним перенесенням їх у різні навчальні і життєві ситуації – це дієвість знань. Адже з безлічі можливостей використання цього знання, у залежності від того, як воно засвоєно, студент може використовувати його в одній чи кількох ситуаціях, а може і зовсім не вміння користуватися ним.

У психолого-педагогічній літературі дієвість знань розглядається як здатність студента користуватися вже засвоєними знаннями; в готовності й умінні самостійно застосовувати знання до вирішення практичних завдань у навчальному, суспіль-

ному і трудовому житті; у використанні знань для вироблення самостійних оцінних суджень [1]. Дієвість знань пов'язана як з «повнотою» засвоєння певного змісту, так і з процесом переходу від «незнання» до «знання», тобто дієвість знань має гностичну функцію у світогляді студента. Дієвість знань також виявляється під час встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Важливо також зауважити, що необхідно розглядати не взагалі поняття «дієвість», а дієвість набутих студентом знань, що характеризується розумінням і вмінням використовувати засвоєні раніше знання в різних сферах діяльності (навчальній, трудовій, суспільній), як здатність студентів використовувати засвоєні знання при набутті нових знань і при знайомстві з відповідними явищами дійсності.

Дієвість знань – категорія динамічна. Вона може проявлятися тільки в діяльності, в нашому випадку, мовленнєвій. Ознаками дієвості знань з іноземної мови у студентів медичних спеціальностей, на наш погляд, є:

- 1) процес переходу від «незнання» до «знання»;
- 2) здатність студента використовувати засвоєні знання з іноземної мови та зі своєї спеціальності під час оволодіння новим матеріалом;
- 3) здатність розкривати причинно-наслідкові зв'язки;
- 4) готовність використовувати набуті знання в реально-практичній медичній діяльності.

Оскільки психологічною основою дієвості знань є перенесення як використання свідомого способу дії, то можна констатувати, що, чим ширше коло об'єктів, до яких студент може правильно застосувати дії, що вже засвоєні, тим ширше коло завдань, які він у змозі вирішити на основі наявних навичок, тим більш плідними виявляються результати навчання і тим ефективніше вони допомагатимуть в інтелектуальній діяльності. Отже, чим ширше і правильніше застосовує студент набуті знання, сформовані вміння й навички, тим вище рівень дієвості засвоєних ним знань.

Виокремимо такі рівні дієвості знань майбутніх лікарів. До першого рівня дієвого засвоєння знань належать застосування знань, умінь і навичок англійського ділового спілкування за готовим мовленнєвим зразком (алгоритмом), коли студенти медичних спеціальностей виконують копіювально-відтворювальні завдання, тобто під час практичного

використання набутих знань, сформованих умінь і навичок у стандартних умовах на заняттях з іноземної мови. Дієвість знань на цьому рівні характеризується тим, що знання студентами майже не перебувають, а виконуються відтворювальні дії з мінімальною витратою розумових зусиль.

При дієвому засвоєнні знань другого рівня студенти застосовують свої знання, уміння і навички в частково змінених ситуаціях (здійснюючи перехід від «незнання» до «знання»), виконуючи більш складні дії з перенесення знань. На цьому рівні студенти виділяють головне, основне в об'єктах, предметах і явищах, що вивчаються, на основі чого встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, порівнюють, узагальнюють і систематизують знання з кількох професійних тем, що вивчаються.

Третій рівень дієвого засвоєння знань характеризується умінням творчо використовувати набути знання, уміння і навички в нових умовах в реально-практичній діяльності іноземною мовою. Причому, творча діяльність студентів медичних спеціальностей може бути подвійною: 1) творча діяльність із заданої теми, що припускає застосування знань під час розв'язування проблемних задач, ситуацій професійної спрямованості в галузі медицини, ділових ігор, творчих завдань, запропонованих викладачем; 2) творча діяльність із самостійно вибраної теми, тобто застосування знань у ході реального спілкування в on-line режимі з іноземними колегами-медиками за певними професійними темами або презентації доповідей на міжнародних медичних студентських Інтернет-конференціях.

У контексті нашого дослідження про дієвість знань з іноземної мови можна судити з того, як майбутні лікарі, використовуючи сформовані вміння, виконують копіювально-відтворювальні і комбіновані дії: опрацьовують фахові ЛО, певні граматичні конструкції, перекладають професійні тексти, складають діалоги, монологи за професійною тематикою, обмінюються думками, використовуючи програмний матеріал, тобто практично застосовують сформовані вміння та навички. Безперечно, студенти повинні намагатися міркувати під час виконання кожного завдання з іноземної мови, а не тільки пригадувати, як це робилося раніше. Тому вміння застосовувати знання в нових умовах, тобто підбирати власні приклади до правила, виконувати творчі завдання або різні види вправ, що вимагають нескладного комбінування знань, і відбиває рівень дієвості знань студентів.

Основними психологічними механізмами, що формуються на основі знань, є навички й уміння. У зв'язку з цим виникла необхідність визначити сутність цих понять. За психологічним словником, навички визначають як психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії [2]. Як бачимо, звертається увага на такий аспект, як психологічне «енергозбереження» при виконанні будь-яких доведених до автоматизму дій.

Відзначимо, що в сучасній науковій літературі до сьогодні не існує загальноприйнятого трактування

поняття «навички». Ряд авторів (В. С. Безрукова, Г. М. Коджаспірова та ін.) трактують навички передусім як дії, доведені до автоматизму, коли спосіб їх виконання не контролюється свідомістю. Інші (І. Я. Лернер, С. Л. Рубінштейн) стверджують, що процеси, які відбуваються за рахунок навичок, майже не контролюються свідомістю [4]. Таким чином, мається на увазі, що певною мірою свідомість або деяке проміжне утворення між свідомістю і підсвідомістю частково контролює подібні процеси. Втім, це суто психологічні і психо-фізіологічні проблеми, які й сьогодні залишаються невирішеними. Водночас обидва розглянутих підходи до визначення поняття «навички» мають певний психологічний характер. Третя група дослідників (В. І. Лозова, Г. В. Троцько та інші) вважає, що навички, це – сталі способи діяльності тих, хто навчається, їхні автоматизовані вміння [3].

Співвідношення автоматизованого і свідомого в навичці було розв'язане психологами (П.Я. Гальперін, О.О. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн), які відносять до суттєвих ознак навички автоматизацію дій, що усвідомлюються на початковому етапі, а надалі автоматизуються за допомогою вправ, але можуть бути усвідомленими. Однак попри різноманіття трактувань майже в усіх визначеннях цього поняття можна виокремити спільне – навички зумовлюють автоматичне виконання будь-яких дій, практично без їх раціонального осмислення.

Виокремимо два шляхи формування навички: перший передбачає формування навички в опорі на знання про способи дії, другий – пристосування дії до нових умов її виконання шляхом наслідування чужих дій. При цьому свідомо сформовані навички відрізняються від навичок, які виникають шляхом пристосування дій до нових умов їх виконання, гнучкістю й керованістю. Щоб досягти «рівня навички» (І.О. Зимня, Ю.І. Пассов), мовленнєва дія має набути таких якостей, як автоматизованість, стійкість, гнучкість, відсутність спрямованої свідомості на форму виконання, відсутність напруження і швидкої втомлюваності [2].

В останнє десятиріччя в науці значно збільшився інтерес до дослідження специфіки формування професійних навичок, зокрема у процесі вивчення іноземних мов. У цій галузі досліджуються і класифікуються специфічні навички, необхідні для вивчення та викладання іноземної мови, взаємозв'язки з різними лінгвістичними вміннями, створюються інноваційні методи їх формування тощо. З цього погляду, категорія навички асоціюється з вивченням мовного (фонетичного, лексичного, граматичного) матеріалу з освоєнням і автоматизацією операцій з оволодіння значенням, формою і вживанням мовних одиниць.

Мовленнєва навичка трактується як здатність користуватися конкретним мовним матеріалом, щоб розуміти або будувати висловлювання [5]. Мовленнєва навичка, за О. О. Леонт'євим, це мовленнєва операція, що здійснюється за оптимальними параметрами: неусвідомленість, повна автоматичність, відповідність нормі мови, нормальний темп (швидкість) виконання, стійкість. Якщо всі ці параметри

властиві студенту, можна вважати, що мовленнєва навичка сформована. Отже, мовленнєва навичка - це дія, що досягла ступеня досконалості, мовна здібність людини оптимально здійснювати відповідну мовленнєву операцію, це автоматизовані дії з фонетичним, граматичним, лексичним матеріалом у процесі будь-якої мовленнєвої діяльності.

Як відомо, навички формуються поступово. Натомість щодо кількості етапів формування навичок існують різні погляди. У контексті формування мовлення іноземною мовою найбільш доцільним, нам видається, виділення трьох основних етапів формування мовленнєвої навички, виходячи з психологічної характеристики спілкування майбутніх лікарів, – рецепції, репродукування і продукування; з обсягу висловлювання (рівень фрази, речення, понадфразової єдності), що сприймає, репродукує або продукує студент медичної спеціальності; з якості навички, яку слід сформувати на цьому етапі, та характеру дії з новим мовним матеріалом професійної спрямованості.

Перший етап (орієнтовно-підготовчий: на цьому етапі майбутні лікарі знайомляться з новим мовним матеріалом (граматичним та лексичним), що пред'являється в ситуації або контексті, і виконують

окремі мовленнєві дії за зразком або правилом. Тут створюється орієнтовна основа як необхідна умова формування навички. На другому етапі (стереотипно-ситуативному або стандартизуючому) має місце автоматизація дій з новим мовним матеріалом в аналогічних ситуаціях мовлення здебільшого на рівні фрази / речення. На третьому етапі (варіююче-ситуативному) має місце подальша автоматизація дій майбутніх лікарів, з новим фаховим іншомовним мовленнєвим матеріалом на рівні понадфразової єдності. Новий матеріал вживається поряд з тим, що вивчався раніше, на його основі, тобто йдеться також про закріплення вже вивченого матеріалу, завдяки чому формується така якість навички, як стійкість, продовжується формування автоматизованості та гнучкості навички.

Таким чином, використовуючи зазначені етапи, ми забезпечуємо підвищення якості навчальної роботи, активізацію пізнавальної діяльності, розвиток розумових здібностей, формування умінь і навичок самостійної розумової праці. Досягаємо стратегічного завдання – організації безперервної освіти, і, як наслідок, підвищення розвивальної ролі навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=60649346
2. http://revolution.allbest.ru/pedagogics/00014847_0.html
3. http://forca.com.ua/knigi/navchannya/metodika-profesiinogonavchannya_
4. Лісовий М. І. Формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах: автореф. дис. / Микола Іванович Лісовий // - Вінниця, 2006. – 22 с.
5. Лозовая В. И. Теоретические основы воспитания и обучения: уч. пособие / В. И. Лозовая, Г. В. Троцко. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2002. – 198 с.

*Людмила Георгиевна Русалкина,
кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков,
Одесский национальный медицинский университет,
ул. Валиховский, 2, г.Одесса, Украина*

ДЕЙСТВЕННОЕ УСВОЕНИЕ ЗНАНИЙ В ПРОЦЕССЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ

Основной задачей современной национальной высшей школы является формирование у студентов знаний деятельно-практического характера. Поскольку без знаний, сформированных на уровне готовности к их практическому применению в новых практических ситуациях, обучение связано с рядом трудностей. Следовательно, приоритетной задачей обучения в высшей школе на данном этапе, кроме формирования определенного объема знаний, является развитие творческих и умственных способностей личности, а также овладение методикой самостоятельного получения знаний. Для этого необходимо создать максимально подходящие условия для проявления и развития способностей и самостоятельности студента-медика. В статье рассматривается формирование данных навыков в процессе иноязычной подготовки будущих врачей.

Поскольку проблема качества на современном этапе образовательного процесса является первостепенной, стало очевидным, что взаимосвязь действенности и системности обеспечивает полноценность знаний. Наличие таких знаний позволяет студенту-медику ориентироваться в различных профессиональных ситуациях и планировать свои действия. Отсюда следует, что действенность, а именно умение оперировать навыками и умениями общения на иностранном языке в профессионально направленной деятельности, быстро находит вариативные способы их применения в зависимости от сложившейся ситуации, является конечным результатом процесса обучения иностранному языку в высшем медицинском учебном заведении.

Поскольку усвоение знаний и умений будет успешным только тогда, когда пройдет полный цикл познавательных действий, а именно: восприятие материала, осмысление, запоминание и применение на практике, можно выделить такие этапы процесса формирования действенных знаний:

- 1) актуализация опорных знаний и умений;
- 2) формирование познавательных и профессиональных мотивов;
- 3) осознание и восприятие студентами информации о медицинской направленности деятельности;

- 4) осмысление внутренних закономерностей и связей с другими выученными понятиями и явлениями;
- 5) обобщение и систематизация понятий в соответствии с опытом практической деятельности;
- 6) практическая реализация полученных знаний.

Внедрение данной технологии позволит эффективнее формировать новые действенные знания, которые позволят сформировать необходимые компетентности.

Таким образом, обеспечивается повышение качества учебной работы, активизация познавательной деятельности, развитие умственных способностей, формирование умений и навыков самостоятельного умственного труда.

Ключевые слова: действенность знаний, качество образования, иноязычная подготовка будущих врачей.

Lyudmila Rusalkina,
PhD in Pedagogical Sciences (Candidate of Pedagogical Sciences),
Associate Professor at the Faculty of Foreign Languages, Odessa National Medical University,
2, Valihovskiy Lane, Odessa, Ukraine

EFFECTIVE LEARNING WITHIN THE FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE DOCTORS

The main task of the national contemporary high school is the formation of students' activity- and practice-oriented knowledge, since without the knowledge formed at the level of readiness for its practical application during new practical situations, there may occur some difficulties in the process of teaching. Consequently, besides the formation of a certain amount of knowledge, the major task of high school training at this stage is the development of creative and mental abilities of a person as well as mastering the methodology of self-training. It is necessary to create the maximum suitable conditions for revelation and development of medical students' abilities and independence. The formation of the designated skills during the foreign language training of the future doctors is considered in the article.

Taking into account the fact that the problem of quality at the modern stage of the educational process is of primary importance nowadays, it has become evident that the interrelation between efficacy and systemacy facilitates knowledge usefulness. The presence of this knowledge enables a medical student to orientate himself in different professional situations and plan his / her activity. Hence, efficacy i.e. the ability to apply foreign communicative skills in the professionally oriented activity, to find various ways of their usage in a particular situation is the final result of the foreign language training in a higher medical educational institution.

As long as gaining knowledge and skills is successful only after a complete cycle of cognitive actions such as perception, processing, remembering and application of the information, we can outline the stages of the process aimed at effective formation of knowledge as follows: 1) manifestation of basic skills and abilities; 2) formation of cognitive and professional motivation; 3) students' realization and perception of the information concerning medical orientation of their activity; 4) comprehension of inner regularities and interrelations with other notions and phenomena learnt before; 5) summarizing and systematization of the notions according to practical experience; 6) practical implementation of the gained knowledge.

Introduction of the above-mentioned technology will allow forming new efficient knowledge more efficiently, which may facilitate the further formation of the necessary competencies.

Thus, there is a guaranteed increase in the quality of learning, activation of cognitive activity, development of mental abilities, formation of abilities and skills of independent mental activity.

Key words: knowledge effectiveness, quality of education, foreign language training of future doctors.

Подано до редакції: 12.04.2016 р.

Рекомендовано до друку: 20.04.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш